

BRZA

REAKCIJA

**Propusti države u slučaju izgradnje
fabrike „Linglong” iz ugla vladavine
prava i borbe protiv trgovine ljudima**

Beograd, decembar 2021.

**#EY
ZA TEBE**

03

Na gradilištu kompanije „Linglong“ u Zrenjaninu angažovani su vijetnamski radnici, koji se nalaze u izuzetno teškom položaju. Žive u uslovima nedostojnim ljudskog bića, a ugovori o radu koje su zaključili u Srbiji višestruko su nezakoniti i usmereni na njihovu radnu eksploataciju. Iz celokupnog konteksta i utvrđenih činjenica jasno je da su radnici dovedeni u Srbiju kao nezaštićena radna snaga. Okolnosti njihovog ulaska u zemlju, boravka i eventualnog dobijanja radnih dozvola (ukoliko ih poseduju) nisu poznate.

Nakon navoda medija i svedočenja pojedinih radnika usledila je reakcija kineske kompanije. Međutim, nadležni državni organi nisu reagovali na navode organizacija civilnog društva o postojanju indikatora da je u ovom slučaju izvršeno krivično delo trgovina ljudima. Jasno je da je prevashodni cilj (ne)aktivnosti države da se okolnosti slučaja relativizuju i presele u sferu političkog sukoba, što navodi na zaključak da ne postoje državni kapaciteti, koji će pravilno reagovati na izvršenje ovog krivičnog dela, kao i da je princip vladavine prava efektivno podređen političkim odlukama.

Vremenski sled događaja

Vojvođanski istraživačko-analitički centar VOICE objavio je 6. 11. 2021. godine [tekst](#) o izuzetno teškim uslovima života 750 vijetnamskih i kineskih radnika, koji su angažovani na gradilištu fabrike kompanije „Linglong“. Oni žive u neuslovnim i trošnim barakama, koje su ranije služile kao skladišta u industrijskoj zoni Zrenjanina, bez pijaće vode, tople vode i grejanja, povremeno i bez struje. Televizija N1 objavila je 12. 11. 2021. [prilog](#) o uslovima života 500 vijetnamskih radnika. Istaknuto je da neki od njih žele da se vrate u Vijetnam, ali da su im pasoši oduzeti i da je vijetnamska agencija koja ih je dovela prekinula svaki kontakt sa njima.

Na lice mesta izašli su predstavnici i volonteri više organizacija civilnog društva. Zajedničkim [saopštenjem](#) su se 15. 11. oglasile organizacije ASTRA i A11, navodeći da okolnosti života i rada vijetnamskih radnika ukazuju na potencijalnu trgovinu ljudima radi radne eksploatacije. Narednog dana pripadnici privatnog obezbeđenja [sprečili su aktiviste da priđu vijetnamskim radnicima](#), dok su 17. 11. aktivisti ipak [uspeli](#) da iz baraka izvuku jednog radnika koji je zbog izjava datim medijima dobio otkaz. Nakon toga, radnici su [stupili u štrajk](#). Jedan od radnika je 18. 11. [izjavio za Televiziju N1](#) da su za četiri meseca dobili jednu zaradu, da ih je poslodavac napustio, da su predali pasoše i da ne mogu da izađu iz zemlje. Istog dana kompanija „Linglong“ izdala je [saopštenje](#) u kojem negira vezu sa vijetnamskim radnicima, navodeći da su im pasoši vraćeni i da ih je angažovao izvođač radova.

Kancelarija Zaštitnika građana je 18. 11. [informisala javnost](#) da radnici imaju prijavu boravka i radnu dozvolu, dok je policija izdala rešenje o zabrani upotrebe dva objekta

za stanovanje zbog opasnosti po život radnika koji su u njima smešteni. Većina radnika tada je premeštena na druge lokacije. U [saopštenju](#) organizacije „Solidarna kuhinja“ od 19. 11. istaknuto je da radnike primoravaju da potpišu izjavu da su zadovoljni uslovima smeštaja i života, kao i da ih u novom smeštaju čuva privatno obezbeđenje, koje zabranjuje kontakt sa njima.

Organizacija A11 [navela je](#) 26. 11. da je menadžment kineske kompanije „Linglong“ ponovo oduzeo pasoše pojedinim radnicima, pod pretnjom da celoj grupi radnika neće biti isplaćene zarade ukoliko ne predaju dokumenta.

Nezakonitosti u ugovorima koje su radnici zaključili

Na osnovu uvida u ugovore koje su vijetnamski radnici potpisali sa poslodavcima u Srbiji, sa dve kineske firme registrovane u Srbiji koje rade kao podizvođači na gradilištu kompanije „Linglong“, evidentan je veći broj nepravilnosti koje ukazuju na radnu eksploataciju:

- Ugovoren je niži iznos zarade za radnika koji ne zadovolji kriterijume poslodavca u probnom periodu.
- Određeno je radno vreme koje je suprotno Zakonu o radu: devet časova dnevno, šest dana u nedelji. Ugovoreno radno vreme od 54 časa premašuje maksimum dozvoljenog radnog vremena od 40 radnih časova u toku radne nedelje.
- Ugovoren je iznos osnovne zarade za 54 radna časa nedeljno, što je nezakonito.
- Godišnji odmor zaposlenog uređen je suprotno Zakonu o radu i iznosi 12 dana godišnje iako je zakonski minimum 20 radnih dana godišnje. Godišnji odmor radnik može da koristi nakon 12 meseci rada, što je protivno Zakonu o radu.
- Kao jedan od otkaznih razloga navedena je sindikalna aktivnost. Sloboda udruživanja, članstva u sindikatu i sindikalnog delovanja kao apsolutna i neotuđiva uređena je Ustavom Republike Srbije, međunarodnim instrumentima i Zakonom o radu.
- Zaposleni koji jednostrano otkaže ugovor o radu snosi sve troškove njegovog zapošljavanja, kao i troškove avionskih karata, što je suprotno odredbama Zakona o zapošljavanju stranaca, kao i odredbama Zakona o radu o naknadi štete.

Prema [navodima BIRN-a](#), radnici su potpisivali i dodatne nezakonite sporazume sa poslodavcem, tako da im se uzima 650 dinara za svaki dan opravdanog odsustva sa posla, uključujući u to i odsustvo zbog bolesti.

Odredbе ugovora o radu koji su vijetnamski radnici zaključili u Srbiji moraju se tumačiti i shodno odredbama sporazuma (ugovora) koji su oni potpisali u Vijetnamu sa agencijom koja je posredovala u njihovom zapošljavanju u Srbiji. Na osnovu [navoda BIRN-a](#), kada su potpisali ove sporazume, radnici su morali da se odreknu brojnih prava, čak i prava na tužbu protiv agencije, dok ih je agencija netačno obavještavala o propisima i običajima u Srbiji.

Izjave i reakcije državnih organa i službi

Reakcije državnih organa nadležnih za kontrolu prava radnika, kao i ispitivanje okolnosti u slučajevima sumnje na trgovinu ljudima, izostale su ili su bile apologetskog tipa. Državni zvaničnici su se isključivo zadržali na analizi uslova smještaja i života vijetnamskih radnika, uz zaključak da je u pitanju [politička hajka na investitore](#). Nijedan drugi sporni element, koji je iznet u medijima, a koji je ukazivao na trgovinu ljudima, nije bio adresiran.

Nakon inicijalnog reagovanja zaposlenih u službi Zaštitnika građana 18. 11, Zaštitnik građana je izašao na teren i tim povodom 23. 11. dao [izjavu](#). Izjavio je da, prema njegovom mišljenju, ne postoje elementi krivičnog dela trgovine ljudima, ali to nije elaborirao dokazima. Imajući u vidu da nije izneo argumente, kao i da je ukupna ocena stanja vijetnamskih radnika data bez osvrta na važne [elemente eventualnog postojanja trgovine ljudima](#), može se zaključiti da je ona paušalna i površna.

Inspekcija rada se nije posebno oglašavala povodom svih ovih okolnosti. Iz prethodno navedenih medijskih izvora može se zaključiti da je ona obavila vanredni nadzor i pronašla nepravilnosti u vezi sa bezbednošću i zaštitom zdravlja radnika, za koje je odgovoran poslodavac. Međutim, u [tekstu BIRN-a](#) navodi se da je Inspekcija rada tretirala vijetnamske radnike kao da ih je strani poslodavac uputio na privremeni rad u Srbiju, pa je stoga nadležna samo za kontrolu bezbednosti i zdravlja na radu, a ne i za kontrolu ugovora o radu, odnosno za kontrolu uslova rada. To međutim ne odgovara utvrđenim činjenicama. Zaštitnik građana je za medije [izjavio](#) da postoje prijave boravišta i radne dozvole za vijetnamske radnike. Oni su kao stranci zaključili ugovore o radu sa kompanijama koje su registrovane u Agenciji za privredne registre Republike Srbije i koje su u radnopravnom smislu domaći poslodavci. Članom 11 Ugovora o radu koji su radnici potpisali u Srbiji utvrđuje se primena prava Republike Srbije na sva pitanja koja se tiču radnog odnosa koji se tim ugovorom zasniva, što je inače i opšte pravilo koje proističe iz Zakona o radu i Zakona o zapošljavanju stranaca.

Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima nije se još oglasio povodom ovog slučaja iako su ga organizacije civilnog društva obavestile o svim okolnostima.

Postojanje elemenata (indikatora) trgovine ljudima

Republika Srbija potpisnica je većeg broja međunarodnih instrumenata, koji su u ovom slučaju prekršeni: Konvencija Ujedinjenih nacija o transnacionalnom organizovanom kriminalu; Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala; Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima; Konvencija 29 Međunarodne organizacije rada o prinudnom radu; Konvencija 105 Međunarodne organizacije rada o ukidanju prisilnog rada.

[Krivični zakonik](#) u članu 388 sadrži definiciju krivičnog dela „trgovina ljudima“. U odnosu na utvrđene okolnosti slučaja radne eksploatacije vijetnamskih radnika, može se zaključiti da postoje osnovi sumnje da su se stekli pojedini elementi izvršenja ovog krivičnog dela:

- 1) dovedeni su u zabludu da će raditi pod značajno povoljnijim uslovima rada;
- 2) dovedeni su u zabludu povodom uslova smještaja i ishrane;
- 3) ugovorne obaveze koje su prihvatili (a koje su, kako je objašnjeno, u Srbiji nezakonite, ali to oni nisu mogli znati) efektivno su ih sprečavale da odustanu od poslova koje su obavljali i da otkazu ugovore o radu, odnosno da se vrate u matičnu zemlju, naročito što bi morali da preuzmu troškove prevoza i viziranja u slučaju da jednostrano otkazu ugovor o radu;
- 4) zloupotrebljena je činjenica da dolaze iz siromašnih sredina i da su živeli u teškim materijalnim prilikama, pa su primorani da u svojoj matičnoj državi potpišu sporazume kojima se odriču od većeg broja prava i pristaju da rade pod uslovima koji ukazuju na njihov potpuno podređeni položaj poslodavcu;
- 5) po dolasku u Srbiju potpisali su ugovore o radu koji su višestruko nezakoniti, a držani su u zabludi povodom ove činjenice;
- 6) nezakonito se finansijski kažnjavaju (npr. ako odsustvuju sa posla zbog bolesti, ako kasne na posao i dr.);
- 7) kompanija u kojoj rade zadržala je njihove lične putne isprave;
- 8) njihovo kretanje bilo je ograničeno, a pojedinci su, nakon pokušaja da se izmeste, zadržavani u barakama u kojima su živeli primenom fizičke sile. Ovo fizičko zadržavanje nastavilo se angažovanjem privatnog obezbeđenja i na lokacijama na kojima su radnici premešteni;
- 9) ugovorene zarade nisu isplaćivane redovno;
- 10) sve napred je urađeno radi eksploatacije njihovog rada i rezultiralo je uspostavljanjem odnosa koji je sličan ropskom.

Preporuke:

- Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima treba omogućiti da izvrši stručnu procenu toga da li su radnici žrtve trgovine ljudima.
- Neophodno je ispitati sve okolnosti zaposlenja (pre svega postojanje radnih dozvola i prijava boravka) i rada vijetnamskih radnika. Takođe, Inspekcija rada treba da naloži poslodavcu da otkloni sve nepravilnosti u njihovom angažovanju i ugovaranju uslova rada.
- Potrebno je, sa utvrđenim činjenicama i okolnostima slučaja, sprovesti odgovarajuće postupke protiv odgovornih lica. Na primer, ukoliko su radnicima zaista izdate radne dozvole, treba sprovesti postupak protiv lica koje je dozvole izdalo uprkos činjenici da su ugovori koje je poslodavac priložio bili očigledno suprotni zakonu.
- Potrebno je radnicima omogućiti da se vrate u matičnu državu ako to žele. Ukoliko ostanu u Srbiji do isteka ugovora, treba im omogućiti uslove za dostojanstveno stanovanje i život.
- Neophodno je procesuirati sve odgovorne osobe ukoliko se pokaže da postoje elementi krivičnog dela trgovine ljudima, pre svega odgovorna lica kod poslodavca (izvođača radova).
- Treba omogućiti efikasne mehanizme sprečavanja sličnih situacija u budućnosti, naročito ako se ima u vidu da ovo nije prvi put da su strani radnici u Republici Srbiji nezakonito tretirani.

* Analizu je izradila članica prEUgovora ASTRA - Akcija protiv trgovine ljudima u saradnji sa dr Mariom Reljanovićem.

O prEUgovoru

Koalicija prEUgovor je mreža organizacija civilnog društva osnovana radi praćenja politika koje se odnose na pregovore o pristupanju Srbije Evropskoj uniji, sa posebnim naglaskom na poglavlja 23 i 24.

Cilj prEUgovora je da pomogne da se proces pristupanja EU iskoristi za ostvarenje suštinskog napretka u daljoj demokratizaciji srpskog društva.

Koaliciju prEUgovor čine:

Akcija protiv trgovine ljudima (ASTRA)

www.astra.rs

Autonomni ženski centar (AŽC)

www.womenngo.org.rs

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP)

www.bezbednost.org

Centar za primenjenu evropske studije (CPES)

www.cpes.org.rs

Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS)

www.cins.rs

Grupa 484

www.grupa484.org.rs

Transparentnost Srbija (TS)

www.transparentnost.org.rs

Glavni proizvod prEUgovora je [polugodišnji izveštaj](#) o napretku Srbije u klasteru 1.

Aktivnosti prEUgovora možete pratiti na:

 www.preugovor.org

 [prEUgovor](#)

 [prEUgovor](#)

Izradu ovog dokumenta finansijski je podržala Evropska unija u okviru projekta „PrEUgovor nadzor politika: izgradnja savezništava za jači uticaj u neizvesnoj budućnosti“. Za stavove iznete u dokumentu odgovorna je jedino koalicija prEUgovor i ne može se ni u kom slučaju smatrati da oni odražavaju stavove Evropske unije.